

Watervogeltellingen tijdens het de eerste resultaten

Watervogels concentreren zich in de winterperiode over het algemeen in een beperkt aantal gebieden en habitats. Het gaat meestal om overzichtelijke gebieden waar de vogels gemakkelijk te tellen zijn. Zo kunnen elke winter door middel van integrale, gecoördineerde tellingen betrouwbare gegevens verzameld worden over de absolute populatiegrootte in Vlaanderen, numerieke trends en seizoensale verschuivingen in de verspreiding. Systematische watervogeltellingen zijn in Vlaanderen reeds gestart in 1967 en vormen daarmee het langstlopende vogelmonitoringproject in ons land. Aanvankelijk ging het om één enkele telling in januari die onderdeel uitmaakte van de International Waterfowl Census. Deze jaarlijkse internationale watervogeltelling werd georganiseerd door het toenmalige International Waterfowl Research Bureau (nu Wetlands International). Vanaf 1979/80 worden in Vlaanderen zes tellingen per winter georganiseerd (periode oktober-maart). Daarbij worden de laatste jaren ongeveer 450 tot 500 gebieden geteld. Voor het uitvoeren van de tellingen wordt beroep gedaan op ca. 400 amateur-veldornithologen. De coördinatie van de tellingen en het beheer van de gegevensbank is sinds 1986 in handen van het Instituut voor Natuurbehoud.

In 1999/2000 waren we aan de 34ste opeenvolgende winter toe waarin gestandaardiseerde tellingen van watervogels plaatsvonden. Deze laatste winter van de twintigste eeuw werd door ons aangegrepen om een aantal veranderingen door te voeren. Er werd aan de tellers gevraagd om voor het eerst ook steltlopers en in de mate van het mogelijke ook meeuwen systematisch mee te tellen. Er werden tevens nieuwe telformulieren verspreid onder de medewerkers. De resultaten van deze nieuwe aanpak overtroffen alle verwachtingen. Niet alleen beschikken we voor het eerst over goed cijfermateriaal over de aantallen steltlopers en meeuwen in Vlaanderen, maar heel wat tellers bleken gestimuleerd om ook een aantal nieuwe gebieden te gaan tellen. Het aantal bezochte gebieden liep op tot boven de 500 en steeg daarmee met zo'n 10 % tegenover voorgaande winters.

We kunnen dan ook spreken over het meest volledige telseizoen sinds het begin van de watervogeltellingen in 1967. Nooit eerder werden in Vlaanderen zoveel watervogels geteld als in de winter 1999/2000: in december zelfs tot meer dan 400.000. Meer telgegevens betekent ook meer werk voor het invoeren, controleren en verwerken van de gegevens maar we zijn er toch in geslaagd om in deze nieuwsbrief een nagenoeg volledig overzicht samen te stellen, mede dankzij de inspanningen van coördinatoren en tellers om de veldgegevens zo vlug mogelijk door te sturen. Alleen enkele gebieden in de omgeving van Gent en in Noord-Oost-Vlaanderen ontbreken vooralsnog. De cijfers die in deze nieuwsbrief gepresenteerd worden zijn dan ook te beschouwen als voorlopige (minimum)aantallen die later nog zullen aangevuld worden. Ook nog vermelden dat watervogels op de Noordzee (vnl. duikers, futen en zee-eenden) niet in deze aantallen zijn inbegrepen.

De winter 1999/2000 was een zeer zachte winter. Een korte vorstperiode net vóór de internationale telling in januari was niet lang en streng genoeg om te leiden tot grootschalige verplaatsingen van watervogels. Zelfs de Kieviten vonden het niet nodig om zuidelijker te trekken. Vooral in december viel er zeer veel regen die plaatselijk tot overstromingen leidde. In de IJzervallei was gedurende een maand een overstromingsgebied van ruim 3000 ha aanwezig, meteen een pleisterplaats voor vele tienduizenden watervogels.

De berekende soorttotalen voor Vlaanderen zijn terug te vinden in Tabel 1. In totaal werden in december 435.799 watervogels geteld! Eenden vormden de talrijkste soortengroep (210.000), gevolgd door ganzen (83.400) en steltlopers (81.150). In januari werden tot ruim 35.000 meeuwen meegeteld, maar dit is uiteraard een sterk onvolledig cijfer.

Het aantal soorten waarvan we gegevens binnenkregen bedroeg 117. Opmerkelijk was het grote aantal niet-inheemse soorten of zogenaamde exoten (20-tal). We bespreken kort de opvallendste resultaten voor de verschillende soortgroepen. Voor een vergelijking met de gegevens van vorige winters kunnen we verwijzen naar Tabel 2.

Duikers en futen

Af en toe werd een enkele **Roodkeel-** en **Parelduiker**esignaleerd maar beide soorten blijven een zeldzame verschijning in inlandse wateren. Een **IJsdruiker** pleisterde een maand lang op de Oostendse Spuikom.

Zowel Dodaars als Fuut lieten vooral in oktober hoge aantallen noteren. De bijna 1000 **Dodaarzen** betekenen zelfs een nieuw recordaantal voor Vlaanderen. Het belangrijkste gebied voor deze soort blijven de Achterhaven en het Zeekanaal te Zeebrugge (bijna 240 ex. in februari).

winterhalfjaar 1999-2000:

De **Fuut** startte met ruim 2500 ex. in oktober maar daarna vielen de aantallen geleidelijk terug tot een niveau van ongeveer 1800-1900 vogels. Het Kanaaldok te Kallo-Doel bleek de belangrijkste pleisterplaats te zijn (502 ex. in oktober). **Geoorde Futen** lieten in maart een opmerkelijk maximum van 94 ex. optekenen in maart waarvan 49 ex. op de Hoge Maey te Antwerpen.

Aalscholvers en reigers

Na een najaarspiek van ruim 3200 ex. in oktober bereikte het aantal overwinterende **Aalscholvers** in de periode november-februari een vrij constant niveau van 2600 tot 2800 ex. In december pleisterde een verdwaalde **Kuifaalscholver** te Hingene-Wintam.

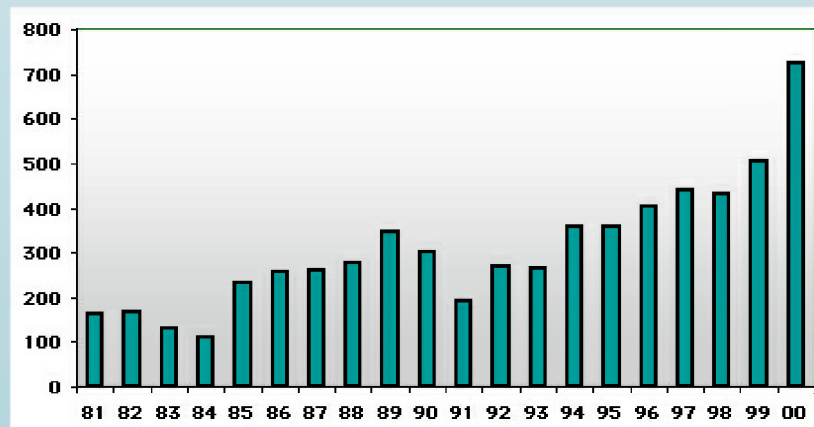
Er werden merkkelijk meer **Blauwe Reigers** geteld dan in vorige jaren en voor het eerst werden er meer dan 1000 geteld. Die toename is echter minstens gedeeltelijk het gevolg van het groter aantal getelde gebieden (vooral in de kustpolders). De Blauwe Reiger blijft wellicht één van de meest ondertelde vogelsoorten in Vlaanderen. Bij andere reigersoorten doet zich de laatste jaren wel een reële toename voor. Er werden tot maximaal 12 **Kleine Zilverreigers** geteld, maar slaapplaatstellingen te Lissewege leverden het ganse winterhalfjaar door steeds tussen 21 en 26 ex. op. Er blijven blijkbaar veel exemplaren onopgemerkt tijdens de tellingen overdag. Hetzelfde geldt voor de **Koereiger** waar gedurende het grootste deel van de winter 10 tot 12 ex. kwamen slapen in het Zwinpark te Knokke (slechts enkele exemplaren tijdens de dagtellingen). Deze beide soorten zijn in hun verspreiding vooral beperkt tot de Oostkust, terwijl **Grote Zilverreigers** meer verspreid voorkomen in Vlaanderen, weliswaar met het zwaartepunt in de provincie Limburg en het noordoosten van de provincie Antwerpen. Op de decembertelling werden niet minder dan 15 ex. geteld in Vlaanderen. Favoriete pleisterplaatsen waren het vijvergebied van Midden-Limburg en enkele gebieden in de regio Midden-Kempen.

Zwanen

De laatste jaren is het aantal **Knobbelzwanen** in Vlaanderen duidelijk aan het toenemen (Figuur 1). Met 778 ex. in oktober werd een nieuw record gevestigd. Vooral de opmerkelijk hoge aantallen op Blokkersdijk te Antwerpen LO sprongen in het oog (max. 233 ex.). Ook **Kleine Zwanen** deden het uitstekend met een maximum van 454 ex. in december. Toen werden 413 ex. geteld in het krekengebied te Sint-Jan-Eremo. Net voor het telweekend zaten er in Noord-Oost-Vlaanderen zelfs 539 ex. (14/12), één van de hoogste aantallen die ooit in Vlaanderen werden geteld. **Wilde Zwanen** werden er in deze zachte winter nauwelijks opgemerkt.

Ganzen

Sinds enkele jaren is de **Kleine Rietgans** de ganzensoort met de hoogste piekaantallen in Vlaanderen. In december werden er in de Oostkustpolders ruim 35.000 geteld. Met bijna 34.000 vogels kwam de **Kolgans** dicht in de buurt. Ook bij deze soort vormden de Oostkustpolders tussen Knokke en Oostende het belangrijkste overwinteringsgebied (max. 25.193 ex. op de decembertelling). Voor het eerst werden meer dan 10.000 **Grauwe Ganzen** geteld in Vlaanderen. Dit is gedeeltelijk het

Figuur 1: Evolutie van de getelde wintermaxima van de Knobbelzwaan in Vlaanderen, 1980/81 -1999/2000.

Tabel 1 : Maandelijks soorttotalen voor Vlaanderen, winterhalfjaar 1999-2000

	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	
Roodkeelduiker	1	1	0	1	1	1	<i>Gavia stellata</i>
Panelduiker	0	0	0	1	0	0	<i>Gavia arctica</i>
IJeduiker	0	0	1	0	0	0	<i>Gavia immer</i>
Dodaars	978	651	469	501	566	534	<i>Tachybaptus ruficollis</i>
Fuut	2589	2345	2100	1893	1675	1846	<i>Podiceps cristatus</i>
Roodhalsfuut	3	4	3	2	4	2	<i>Podiceps grisegena</i>
Kuifduiker	0	0	3	1	2	5	<i>Podiceps auritus</i>
Geoorde Fuut	40	22	9	11	0	94	<i>Podiceps nigricollis</i>
Aalscholver	3217	2701	2676	2809	2239	2153	<i>Phalacrocorax carbo</i>
Kuifaalscholver	0	0	1	0	0	0	<i>Phalacrocorax aristoteles</i>
Roerdomp	4	4	5	3	1	3	<i>Botaurus stellaris</i>
Kwak	0	0	0	14	2	18	<i>Nycticorax nycticorax</i>
Koereiger	4	3	0	0	0	0	<i>Butorides ibis</i>
Kleine Zilverreiger	8	6	12	6	5	6	<i>Egretta garzetta</i>
Grote Zilverreiger	3	6	13	5	5	9	<i>Egretta alba</i>
Blauwe Reiger	1119	852	873	922	887	928	<i>Ardea cinerea</i>
Ooievaar	2	0	0	0	0	1	<i>Ciconia ciconia</i>
Heilige Ibis	0	0	0	0	0	1	<i>Threskiornis aethiopicus</i>
Lepelaar	1	2	0	0	0	5	<i>Platalea leucorodia</i>
Knobbelzwaan	778	645	540	606	477	399	<i>Cygnus olor</i>
Zwarte Zwaan	13	12	9	17	18	17	<i>Cygnus atralis</i>
Kleine Zwaan	0	26	454	254	3	0	<i>Cygnus columbianus</i>
Wilde Zwaan	0	1	2	7	7	0	<i>Cygnus cygnus</i>
Zwaangans	3	5	5	2	4	0	<i>Anser cygnoides</i>
Rietgans	0	0	330	448	105	1	<i>Anser fabalis species</i>
Taigarietgans	0	0	1	2	4	0	<i>Anser fabalis fabalis</i>
Toendrarietgans	1	32	29	20	131	0	<i>Anser fabalis rossicus</i>
Kleine Rietgans	7	9538	35381	13802	4043	0	<i>Anser brachyrhynchus</i>
Kolgans	304	10413	33848	24436	21902	931	<i>Anser albifrons</i>
Grauwe Gans	6578	11180	9733	10294	3620	1539	<i>Anser anser</i>
Boeregans'	837	927	967	877	794	618	<i>Anser anser</i>
Indische Gans	32	22	26	21	17	19	<i>Anser indicus</i>
Hawaiigans	1	1	0	0	0	1	<i>Branta sandvicensis</i>
Koizengans	1	0	0	0	0	0	<i>Anser canagicus</i>
Canadese Gans	3400	2226	2842	2593	1849	1391	<i>Branta canadensis</i>
Brandgans	140	156	258	553	464	143	<i>Branta leucopsis</i>
Rotgans	9	23	37	13	0	1	<i>Branta bernicla</i>
Roodhalsgans	0	0	1	1	0	0	<i>Branta ruficollis</i>
Magelhaengans	7	5	4	22	21	2	<i>Chloephaga picta</i>
Nijlgans	964	937	412	611	542	417	<i>Alopochen aegyptiaca</i>
Casarca	9	5	4	10	5	1	<i>Tadorna ferruginea</i>
Bergeend	1078	3540	4079	4958	5091	6445	<i>Tadorna tadorna</i>
Muskuseend	87	56	09	86	52	61	<i>Cairina moschata</i>
Ringtaling	3	1	1	3	2	4	<i>Callonetta leucophrys</i>
Carolina-Eend	7	8	9	8	6	12	<i>Aix sponsa</i>
Mandarijneend	13	16	15	13	6	18	<i>Aix galericulata</i>
Smient	8303	25148	69049	69477	25899	16169	<i>Anas penelope</i>
Amerikaanse Smient	0	0	1	0	0	1	<i>Anas americana</i>
Krakeend	4449	4713	5965	6263	4379	3712	<i>Anas strepera</i>
Wintertaling	13820	20858	29334	28651	16712	14624	<i>Anas crecca</i>
Wilde Eend	51767	68131	70151	60820	35034	14525	<i>Anas platyrhynchos</i>
Soepeend'	807	928	934	1080	845	522	<i>Anas platyrhynchos</i>
Vlekbekeend	2	2	0	2	2	0	<i>Anas poecilorhynchos</i>
Pijlstaart	1152	1227	1240	1510	1422	426	<i>Anas acuta</i>
Bahamapijstaart	1	0	0	0	0	0	<i>Anas bahamensis</i>
Zometaling	3	0	0	0	0	24	<i>Anas querquedula</i>
Blauwvleugeltaling	0	0	0	0	0	1	<i>Anas discors</i>
Kanceltaling	1	0	0	0	0	1	<i>Anas cyanoptera</i>
Slobeend	2139	2515	2408	2199	2068	3714	<i>Anas clypeata</i>
Krooneend	1	5	5	7	3	2	<i>Netta rufina</i>
Tafeleend	2552	6681	12723	9455	6317	1543	<i>Aythya ferina</i>

Tabel 1 (vervolg) : Maandelijks soorttotalen voor Vlaanderen, winterhalfjaar 1999-2000

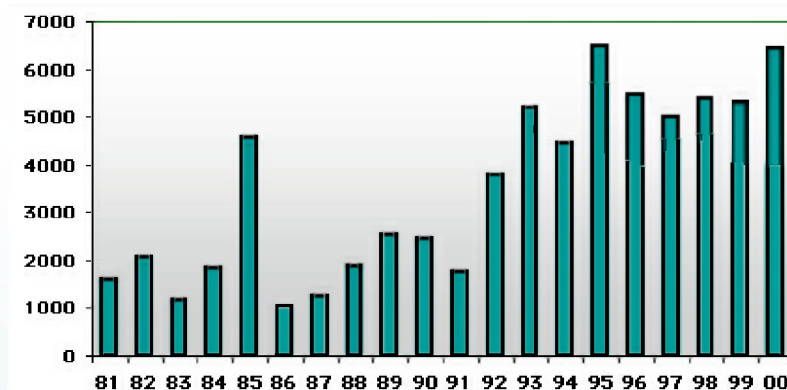
	OKT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAA	
Witkopstrand	4	1	1	0	1	1	<i>Aythya nyroca</i>
Kuifeend	5821	10766	12405	14072	10354	6960	<i>Aythya fuligula</i>
Toppereend	0	6	9	18	24	14	<i>Aythya marila</i>
Eider	2	2	7	2	10	13	<i>Sonateras mollissima</i>
Ijsend	0	1	1	1	6	2	<i>Clangula clangula</i>
Zwarte Zee-eend	0	0	1	1	3	1	<i>Melanitta nigra</i>
Brikuiker	3	78	284	293	292	153	<i>Bucephala clangula</i>
Nonnetje	6	3	71	59	91	24	<i>Mergus albellus</i>
Middelste Zaagbek	0	11	37	79	77	52	<i>Mergus serrator</i>
Grote Zaagbek	0	11	163	196	196	73	<i>Mergus mergamus</i>
Rosse Stikkelstaart	0	0	1	0	0	0	<i>Oxyura jamaicensis</i>
Wateraal	47	44	25	34	26	45	<i>Nettion aquaticus</i>
Waterhoen	5649	5862	6268	7904	6293	4232	<i>Gallinula chloropus</i>
Meerknecht	25394	26114	24960	27197	20103	8869	<i>Fulica atra</i>
Kraanvogel	1	0	0	0	1	0	<i>Grus grus</i>
Scholekster	1507	1395	1584	1819	1997	2296	<i>Haematopus ostralegus</i>
Kluif	274	346	356	507	395	649	<i>Recurvirostra avosetta</i>
Kleine Plevier	0	0	0	0	0	24	<i>Charadrius dubius</i>
Bontbekplevier	56	40	41	16	67	47	<i>Charadrius hiaticula</i>
Goudplevier	2125	3614	8805	3729	4994	236	<i>Pluvialis apricaria</i>
Zilverplevier	102	227	176	154	289	68	<i>Pluvialis squatarola</i>
Kievit	17441	28056	62299	39625	31192	8306	<i>Vanellus vanellus</i>
Kanoelstrandloper	1	0	1	0	0	0	<i>Calidris canutus</i>
Drieteenstrandloper	0	13	9	136	125	35	<i>Calidris alba</i>
Kleine Strandloper	13	1	0	0	0	0	<i>Calidris minuta</i>
Temminck's Strandl.	1	0	0	0	0	1	<i>Calidris temminckii</i>
Krombekstrandloper	3	0	0	0	0	0	<i>Calidris ferruginea</i>
Paarse Strandloper	3	28	31	37	29	2	<i>Calidris maritima</i>
Bonte Strandloper	294	3484	1914	3586	3514	864	<i>Calidris alpina</i>
Kemphaan	286	401	1861	2547	497	232	<i>Philomachus pugnax</i>
Bokje	5	2	0	4	1	2	<i>Limnospiza minutus</i>
Watersnip	487	375	184	272	280	640	<i>Gallinago gallinago</i>
Houtsnip	0	7	1	2	0	0	<i>Scolopax rusticola</i>
Grutto	5	2	3	1	9	1086	<i>Limosa limosa</i>
Rosse Grutto	8	3	2	3	2	0	<i>Limosa lapponica</i>
Regenwulp	1	0	0	0	0	0	<i>Numenius phaeopus</i>
Wulp	1258	2245	2893	3442	3482	2993	<i>Numenius arquata</i>
Zwarte Ruiter	37	21	7	1	5	7	<i>Tringa erythropus</i>
Tureluur	400	246	225	260	359	490	<i>Tringa totanus</i>
Groenpootruiter	16	4	0	0	0	1	<i>Tringa nebularia</i>
Vingetje	92	58	45	45	44	55	<i>Tringa ochropus</i>
Bosruiter	4	0	0	0	0	0	<i>Tringa glareola</i>
Oeverloper	49	4	4	12	1	5	<i>Actitis hypoleucos</i>
Steenloper	573	692	703	586	545	414	<i>Arenaria interpres</i>
Rosse Franjepoot	1	0	0	0	0	0	<i>Phalaropus fulicarius</i>
Zwartkopmeeuw	1	0	0	1	4	151	<i>Larus melanocephalus</i>
Dwergmeeuw	2	0	0	0	0	0	<i>Larus minutus</i>
Kleine Kokmeeuw	0	0	0	1	1	1	<i>Larus philadelphia</i>
Kokmeeuw	14500	20048	18554	26293	19355	14445	<i>Larus ridibundus</i>
Stormmeeuw	629	1671	1668	2379	1875	2935	<i>Larus canus</i>
Kleine Mantelmeeuw	164	92	33	62	48	120	<i>Larus graellsii</i>
Zilvermeeuw	2510	2806	3047	5100	1852	1665	<i>Larus argentatus</i>
Geelpootmeeuw	1	0	0	0	1	1	<i>Larus michahellis</i>
Pontische Meeuw	0	3	2	19	8	0	<i>Larus cachinnans</i>
Grote Burgermeester	0	0	0	0	0	1	<i>Larus hyperboreus</i>
Grote Mantelmeeuw	110	67	67	53	22	21	<i>Larus marinus</i>
Drietenmeeuw	0	0	1	0	0	0	<i>Larus triactylus</i>
Totaal	187227	285431	435799	387840	245901	131144	

gevolg van een reële populatietoename, en gedeeltelijk van meer volledige tellingen (vooral aan de Oostkust). In de polders en schorren van de Beneden-Zeeschelde werden tot 5759 ex. geteld (november), aan de Oostkust bedroeg het maximum 4819 ex. (januari). **Rietganzen** waren dan weer vooral te vinden in de polders van Noord-Oost-Vlaanderen en in de Maasvallei. De aantallen bleven evenwel gering (max. 470 ex. in januari). In de Antwerpse Kempen werden af en toe enkele **Taigarietganzen** opgemerkt.

Voor de mensen die denken dat Vlaanderen "overspoeld" wordt door ganzen, toch even deze vergelijking: in januari 2000 werden in Nederland in totaal 1,2 miljoen ganzen geteld of zowat 15 keer meer dan in Vlaanderen.

Zwemeenden

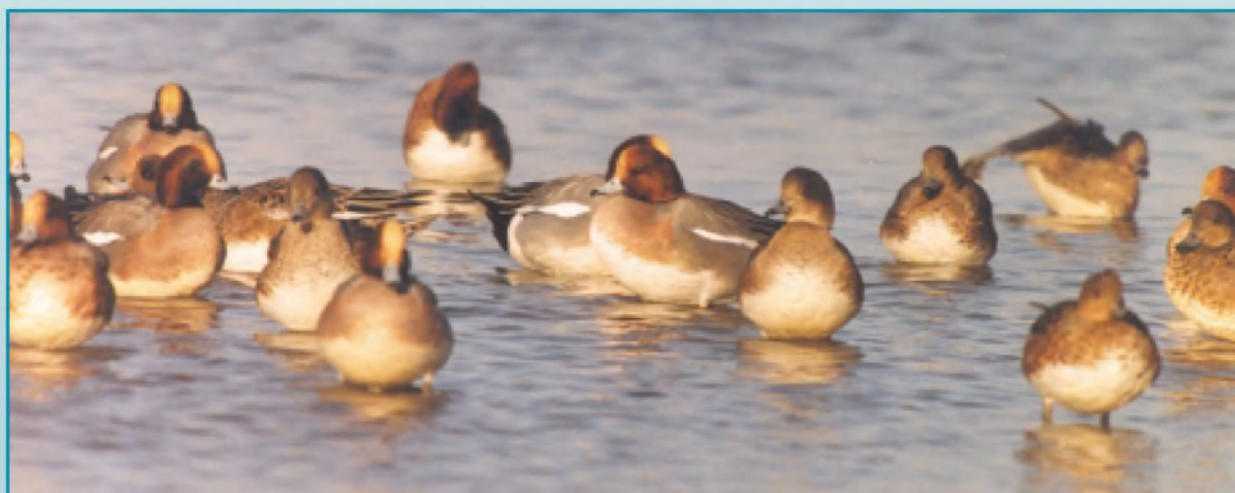
De **Bergeend** vertoonde een typisch aantalspatroon dat sterk verschilt van andere soorten; een geleidelijke toename in de loop van het winterhalfjaar en een piek in maart. Het wintermaximum van 6445 ex. is het tweede hoogste aantal dat ooit in Vlaanderen werd geteld (Fig. 2). De belangrijkste gebieden waren de Zeeschelde (1928 in nov.) en de Gentse Kanaalzone (950 in feb.). Zowel in december als in januari werden tussen 69.000 en 70.000 **Smienten** geteld wat een hoog niveau is voor een zachte winter. Met in beide maanden resp. 29.010 en 36.365 ex. nam het overstroomde Blankaartgebied te Woumen-Merkem ongeveer de helft

Figuur 2: Evolutie van de getelde wintermaxima van de Bergeend in Vlaanderen, 1980/81 - 1999/2000.

van deze Vlaamse totaalaantallen voor zijn rekening ! De **Krakeend** zet zijn opmars onverminderd verder en nam deze winter de kaap van 6000 ex. (6263 ex. in januari). Langs de volledige Zeeschelde tussen Zandvliet en Gent bereikte de soort een maximum van 2288 ex. in december. Andere internationaal belangrijke gebieden waren ondermeer De Kuifeend te Oorderen (701 ex. in okt.), Blokkersdijk te Antwerpen (304 in okt.), Het Kanaaldok Kallo-Doel (487 in jan.), Platweijers te Zonhoven (502 in feb.) en Schulensbroek (502 in jan.). In december en januari werden net geen 30.000 **Wintertalingen** geteld. Ongeveer de helft daarvan werd geteld langs de Zeeschelde: maximum 16.050 ex. in januari. De **Wilde Eend** is ongetwijfeld de meest verspreide eendensoort in Vlaanderen. Van november tot januari werden steeds tussen ongeveer 60.000 en 70.000 ex. geteld. Boottellingen op

de Zeeschelde leverden in november 9406 ex. op. Andere grote concentraties werden opgetekend in het Zwin te Knokke (7360 in dec.) en de Zeebrugse Achterhaven (5721 in nov.). Het aantal **Pijlstaarten** in Vlaanderen lag wat lager dan in de voorbije vijf winters. Alleen langs de Zeeschelde kwam de soort in internationaal belangrijke aantallen voor (resp. 651 en 692 ex. in okt. en nov.). De **Slobeend** deed het dan weer uitstekend. Opvallend was het blijvend hoge niveau in de midwinterperiode. Het is de eerste keer dat het aantal Slobeenden in Vlaanderen gedurende het ganse winterhalfjaar boven de 2000 ex. blijft, en de voorjaarspiek van ruim 3700 ex. in maart was één van de hoogste van de laatste 20 jaar (Fig. 3). Toch werd tijdens de midmaandelijks tellingen slechts in één gebied de internationale 1 %-norm van 400 ex. overschreden: de Bourgoyen-Ossemeersen te Drongen (403 in maart).

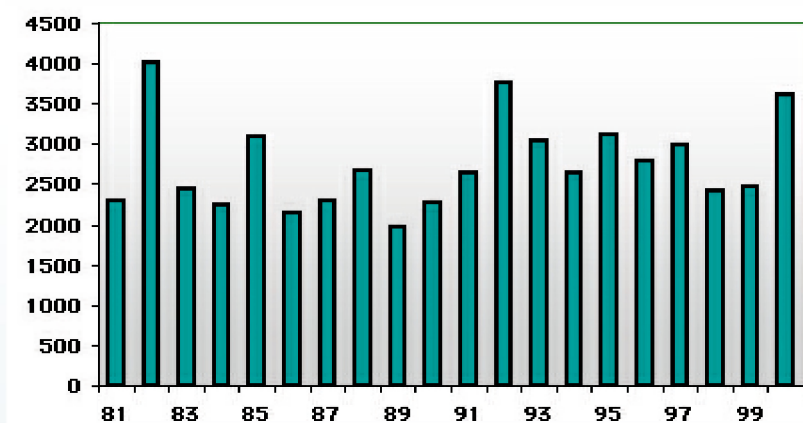
	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
Dodaars	790	520	510	520	980
Fuut	3300	2500	2400	2800	2600
Aalscholver	2700	3100	2800	2800	3300
Blauwe Reiger	880	790	810	740	1200
Kleine Zwaan	130	140	120	40	460
Knobbelzwaan	410	440	440	510	730
Kleine Rietgans	20100	22400	27200	36900	35400
Kolgans	29900	23100	23700	26900	33900
Grauwe Gans	7400	7200	7200	9900	11200
Bergeend	5500	5100	5400	5400	6500
Smient	73400	107100	44700	61400	69500
Krakeend	3800	4200	4800	5300	6300
Wintertaling	25300	25200	23200	30200	29400
Wilde Eend	59200	68700	53500	68300	70200
Pijlstaart	1900	2000	1800	2500	1600
Slobeend	2800	3000	2500	2500	3800
Tafeleend	26700	24800	10200	15400	12800
Kulleend	20000	22600	11400	14800	14100
Brilduiker	340	440	340	510	300
Nonnetje	470	370	100	180	100
Grote Zaagbek	1200	1500	260	270	200
Meerkoet	30700	33400	24000	27400	27200

Tabel 2: Evolutie van de getelde maxima (naar boven afgeronde getallen) van de belangrijkste soorten watervogels in Vlaanderen tijdens de midmaandelijke watervogeltellingen in de periode 1995/1996 t/m 1999/2000

Hoe belangrijk is Vlaanderen voor watervogels ?

Vlaanderen is slechts een bijzonder kleine regio in Europa en dat vormt uiteraard een beperking op de aanwezige aantallen watervogels. Bovendien hebben we - in tegenstelling tot een land als Nederland - relatief weinig grootschalige waterrijke gebieden. Er zijn echter ook een aantal gunstige factoren die Vlaanderen aantrekkelijk maken voor watervogels zoals het milde zeeklimaat en de geringe jachtdruk/verstoring in de meeste wetlands (zeker in vergelijking met landen als Frankrijk en Spanje). Dit heeft er toe geleid dat Vlaanderen voor diverse watervogelsoorten binnen Noord-West-Europa een belangrijke functie vervult als overwinteringsgebied. In de tabel hieronder worden de tien watervogelsoorten weergegeven waarvan Vlaanderen het grootste aandeel van de volledige Noord-West-Europese populatie herbergt. Weergegeven zijn de getelde maxima in Vlaanderen, de meest recente populatieschatting voor Noord-West-Europa (daterend van 1997) en het aandeel van de Vlaamse populaties daarin. Vooral voor de Kleine Rietgans is Vlaanderen - en de Oostkustpolders in het bijzonder - van bijzonder groot internationaal belang. Tegenwoordig wordt er bijna de volledige Spitsbergen-populatie aangetroffen. Uit de tabel blijkt tevens dat de populatieschatting van deze soort aan herziening toe is, de populatie is sindsdien duidelijk aangegroeid. Ook voor Kolgans, Grauwe Gans en Krakeend is de Noord-West-Europese populatie inmiddels groter dan de cijfers van 1997 aangegeven zodat het aandeel van de Vlaamse aantallen wellicht wat lager zal uitvallen dan de vermelde cijfers in de tabel. Toch kunnen we stellen dat Vlaanderen voor soorten als Krakeend, Wintertaling en Slobeend in een Europese context een belangrijk positie inneemt en voor deze soorten een niet te ontkennen internationale verantwoordelijkheid heeft.

	Max. Vlaanderen 1999/2000	NW-Europese populatie	Aandeel Vlaanderen
Kleine Rietgans	35.381	34.000	< 100,0 %
Krakeend	6.263	30.000	20,9 %
Slobeend	3.714	40.000	9,3 %
Wintertaling	29.334	400.000	7,3 %
Smient	69.477	1.250.000	5,6 %
Kolgans	33.848	600.000	5,6 %
Grauwe Gans	11.180	200.000	5,6 %
Tafeleend	12.723	350.000	3,6 %
Kleine Zwaan	448	17.000	2,6 %
Pijlstaart	1.510	60.000	2,5 %

Figuur 3: Evolutie van de getelde wintermaxima van de Slobbeend in Vlaanderen, 1980/81 - 1999/2000.

Duikenden en zaagbekken

Sinds het midden van de jaren '90 schommelt het maximumaantal **Tafeleenden** in Vlaanderen in normale, zachte winters tussen 10.000 en 15.000 vogels en de winterpiek van 12723 ex. in december 1999 valt daar perfect middenin. Langs de Zeeschelde haalde de Tafeleend een maximum van 3644 ex. in december, en in dezelfde maand pleisterden 2989 ex. in de Netevallei te Lier-Duffel. Het aantal overwinterende **Kuifeenden** lijkt de laatste jaren lichtjes gestegen van 10.000-12.000 individuen tot 14.000-15.000 (influxen tijdens strenge winters niet meegerekend). Het natuurreservaat 'De Kuifeend' te Oorderen heeft zijn naam niet gestolen en was de belangrijkste pleisterplaats (resp. 2256 en 2251 ex. in dec. en jan.). De **Brilduiker** haalde tussen december en februari een vrij constant niveau van 280 tot bijna 300 ex., wat iets minder is dan in vorige winters. Zoals te verwachten viel in een zachte winter lieten ook **Grote Zaagbekken** het wat afweten. Met een maximum van amper 196 ex. in januari en februari haalde soort haar laagste niveau sinds 92/93. De grootste aantallen verbleven in de Netevallei te Lier-Duffel (max. 77 ex. in februari). Het aantal **Nonnetjes** in Vlaanderen bereikte een maximum van 91 ex. in februari, terwijl de aantallen van de meer kustgebonden **Middelste Zaagbek** opliepen tot bijna 80 ex. in januari en februari.

Rallen

Met gemiddeld een 25.000-tal vogels in de periode oktober-februari blijft de **Meerkoet** één van de talrijkst voorkomende watervogelsoorten in Vlaanderen. Met een wintermaximum van 27.197 scoort de soort bijna net even goed als vorige winter. Het **Waterhoen** werd voor de eerste keer echt systematisch meegeteld in de meeste telgebieden. De soort bereikte een maximum van 7904 ex. in januari. Het spreekt voor zich dat deze wijdverspreide soort aanzienlijk onderteld is en vermoedelijk situeert de Vlaamse winterpopulatie zich ergens tussen 10.000 en 20.000 vogels. Toch is het meetellen van deze soort zeker nuttig; wanneer jaarlijks een voldoende groot aantal, representatieve gebieden geteld worden zullen we de trend van de overwinterende populatie in Vlaanderen goed kunnen volgen. Tijdens de watervogeltellingen werden nooit meer dan een 50-tal **Waterrallen** opgemerkt maar ook dit is uiteraard een onderschatting. Door zijn verborgen levenswijze ontsnapt de soort meestal aan de aandacht van de tellers.

Steltlopers

Voor het eerst beschikken we voor de meeste steltlopersoorten over vrij volledige gegevens van de overwinterende populaties. Traditioneel kunnen we een onderscheid maken tussen "zoute" en "zoete" steltlopers. De eerste groep omvat typisch kustgebonden soorten zoals **Scholekster**, **Zilverplevier** en **Steenloper**. In Vlaanderen overwinteren deze soorten bijna uitsluitend langs de Vlaamse kust en in het Schelde-estuarium. Langs de kust vinden voor deze soorten trouwens al vele jaren lang speciale teltellingen plaats op hoogwatervluchtplaatsen.

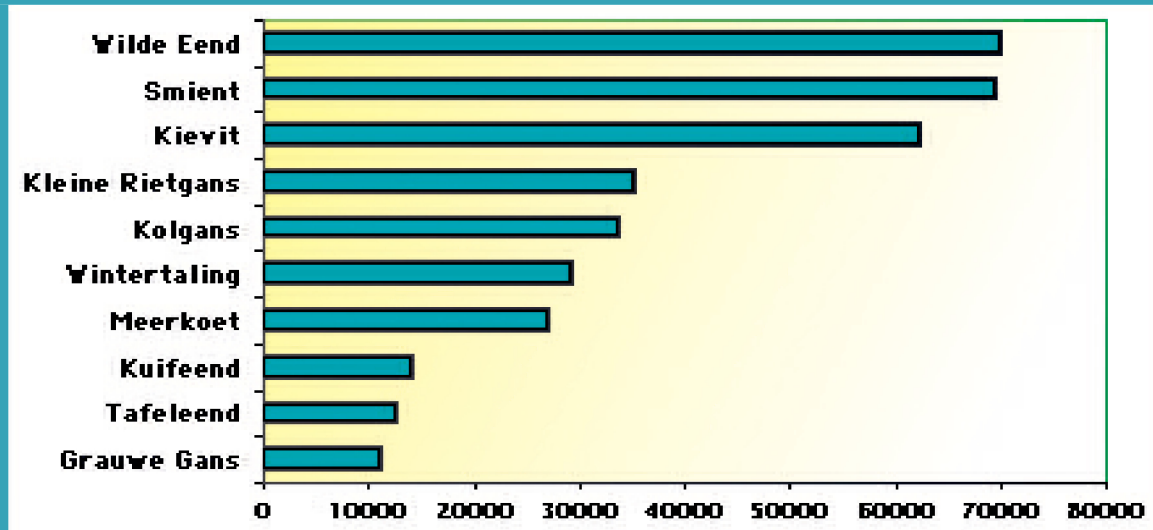
De talrijkste soort tijdens de winter 1999/2000 was de **Bonte Strandloper** met iets meer dan 3500 ex. in januari en februari. Langs de Zeeschelde pleisterden tot 2615 ex. in november, terwijl de overwinteringspopulatie aan de kust een piek bereikte in januari met o.a. 1530 ex. in de IJzermonding te Nieuwpoort. Het aantal **Scholeksters** in Vlaanderen nam toe in de loop van het winterhalfjaar en bereikte een maximum in maart (2296 ex.), op een ogenblik dat ook in het binnenland reeds grotere groepjes verschijnen. Opvallend was het hoge aantal overwinterende **Kluten** met als belangrijkste gebieden het Paardeschor te Doel (max. 424 in jan.), het Groot Buitenschoor te Zandvliet (261 in okt.) en het Zwin te Knokke (128 in dec.). Voorlopig ontbreken nog de resultaten van de hoogwatertellingen van steltlopers aan de Middenkust en dat heeft vooral zijn weerslag op de vermelde aantallen **Drieteenstrandlopers**, **Steenlopers** en **Paarse Strandloper**. De belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen van deze drie soorten situeren zich immers in deze kuststrook.

De top tien van de algemeenste watervogelsoorten in Vlaanderen

In bijgevoegde figuur zijn de maximaal getelde aantallen weergegeven van de tien algemeenste watervogelsoorten in Vlaanderen tijdens de winter 1999/2000. De meeuwen zijn hier buiten beschouwing gelaten omdat de verzamelde gegevens te onvolledig zijn, maar het lijkt geen twijfel dat Kokmeeuw, Stormmeeuw en Zilvermeeuw hun plaats hebben in die top tien. Er zijn drie soorten die zich duidelijk afscheiden van de rest. Wilde Eend, Smient en Kievit halen allemaal maxima van meer dan 60.000 individuen. Bij Wilde Eend en Kievit liggen de werkelijk aanwezige aantallen wellicht nog een stuk hoger omdat deze wijd verspreide soorten ook buiten de traditionele telgebieden voorkomen. Opvallend is dat in de top tien ook drie ganzensoorten voorkomen: Kleine Rietgans, Kolgans en Grauwe Gans.

Wat de 'zoete', inlandse steltlopers-oorten betreft stak de **Kievit** er met kop en schouders bovenuit. Door het ontbreken van vorstperioden bleef de soort de ganse winter lang in vrij grote aantallen aanwezig. Er was een duidelijke piek in december: 62.000 ex. waarvan bijna de helft in regio Westkust werd geteld. In de overstroomde IJzerbroeken verbleven op dat ogenblik 14.570 ex.. Ook **Goudplevieren** waren het talrijkst aanwezig tijdens de decembertelling (8805 ex.). Grote concentraties bleven beperkt tot de kustpolders, o.a. 4100 in de Zeebrugse Achterhaven (feb.), 2613 in de Uitkerkse Polder (dec.) en 2165 in de IJzerbroeken (dec.). De **Wulp** haalde zijn hoogste niveau (ca. 3500 ex.) in de maanden januari en februari. Grote groepen werden gesignaleerd in de Uitkerkse Polder (860 in jan.) en het Zwin te Knokke (922 in nov.). Vermeldenswaard zijn zeker de grote aantallen **Kemphanen** in december (1874) en januari (2547). Binnen geheel Noord-West-Europa blijven immers maar enkele duizenden Kemphanen overwinteren. Vooral in de overstroomde IJzerbroeken pleisterden grote groepen: tot 2505 ex. midden januari. In alle telmaanden werden **Grutto's** waargenomen. In de winterperiode ging het slechts om enkelingen in de kuststreek (mogelijk behorend tot de IJslandse ondersoort) maar midden maart bleek de voorjaars trek van de Afrika-overwinteraars al volop op gang gekomen (1086 ex.).

Meeuwen

De dagtellingen leverden eerder bescheiden aantallen op van de meeuwensoorten, vooral omdat in heel wat gebieden de meeuwen niet meegeteld werden. Omdat meeuwen ook buiten de klassieke watervogelgebieden voorkomen (bv. akkergebieden, steden) is het vrijwel onmogelijk om via dagtellingen een goed idee te krijgen van de aanwezige aantallen in Vlaanderen. Daarom werd er op 29/01/2000 een eerste grootschalige slaapplaattelling georganiseerd.

Mede door slechte weersomstandigheden werden toen slechts een beperkt aantal slaapplaatsen geteld maar dit leverde toch meer dan 50.000 Stormmeeuwen op en bijna 65.000 Kokmeeuwen (zie Watervogelnieuws No 12).

Exoten

Er worden steeds meer exoten waargenomen tijdens de watervogeltellingen. Soorten als Canadese Gans, Nijlgans en Mandarijneend zijn al enige tijd ingeburgerd, maar namen als Ringtaling, Vlekbekeend en Bahamapijlstaart klinken voor de meesten nog wat ongewoon in de oren. Bij de meeste soorten gaat het nog steeds om zeer kleine aantallen vogels die uit gevangenschap ontsnapt zijn. Enkele soorten daarentegen passen zich hier bijzonder goed aan en planten zich ook in het wild bijzonder vlug voort. Koploper is de

Canadese Gans waarvan er in oktober tot 3400 ex. werden geteld. En dat is nog steeds een ondertelling (zie Honkertellingen verder in deze nieuwsbrief). Hoewel wilde **Brandganzen** in (zeer) kleine aantallen in Vlaanderen overwinteren, is de soort in onze streken toch hoofdzakelijk een exoot. Ontsnapte vogels hebben vooral in de Zwinstreek en het Gentse geleid tot (hoofdzakelijk) residentiële populaties van enkele honderden vogels. De soort die de laatste jaren aan de snelste opmars bezig is, is wellicht de **Nijlgans**. In oktober en november werden er in Vlaanderen (exclusief Brussel) net geen 1000 geteld. Als we daar de getelde aantallen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijtellen (resp. 255 en 321 ex.) dan komen we aan een gezamenlijk totaal van 1200 tot 1300 vogels.

Dank

Bij dit overzicht willen we zeker niet nalaten om alle regionale coördinatoren en alle tellers die hebben meegewerkt aan het project van harte te bedanken ! Dankzij hun inspanningen beschikken we over een schat aan informatie over onze watervogelpopulaties. Een woord van dank ook aan Wouter Faveyts die als jobstudent kennis heeft gemaakt met de saaiere kant van de watervogeltellingen, maar mede dankzij zijn inwerk kunnen in deze bijdrage de gegevens van de winter 1999/2000 gepresenteerd worden.

Koen Devos

